



Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (ένατο τμήμα)

της 26ης Φεβρουαρίου 2015*

«Οδηγία 93/13/ΕΟΚ — Καταχρηστικές ρήτρες σε συμβάσεις συναπτόμενες μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτή — Άρθρο 4, παράγραφος 2 — Εκτίμηση του καταχρηστικού χαρακτήρα συμβατικών ρητρών — Εξαίρεση των ρητρών που αφορούν το κύριο αντικείμενο της σύμβασης και το ανάλογο ή μη του τιμήματος ή της αμοιβής εφόσον είναι διατυπωμένες κατά τρόπο σαφή και κατανοητό — Ρήτρες προβλέπουσες “προμήθεια κινδύνου” την οποία εισπράττει ο δανειστής και επιτρέπουν σε αυτόν, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, να τροποποιεί μονομερώς το επιτόκιο»

Στην υπόθεση C-143/13,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής απόφασεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Tribunalul Specializat Cluj (Ρουμανία) με απόφαση της 26ης Νοεμβρίου 2012, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 20 Μαρτίου 2013, στο πλαίσιο της δίκης

Bogdan Matei,

Ioana Ofelia Matei

κατά

SC Volksbank România SA,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (ένατο τμήμα),

συγκείμενο από την K. Jürimäe, πρόεδρο τμήματος, τον M. Safjan και την A. Prechal (εισηγήτρια), δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: N. Wahl

γραμματέας: L. Carrasco Marco, υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ’ ακροατηρίου συζητήσεως της 19ης Νοεμβρίου 2014,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- η SC Volksbank România SA, εκπροσωπούμενη από τις D. Ciubotariu, G. Murgulescu και G. Vintilă, καθώς και από τους M. Clough, QC, και B. Papandopol, avocat,
- η Ρουμανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον R.-H. Radu και την I.-R. Hațieganu,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ρουμανική.

— η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τις C. Gheorghiu και M. Owsiany-Hornung, καθώς και από τον M. van Beek,

κατόπιν της αποφάσεως που έλαβε, αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα, να εκδικάσει την υπόθεση χωρίς ανάπτυξη προτάσεων,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές (ΕΕ L 95, σ. 29).
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ των B. και I. O. Matei (στο εξής και από κοινού: δανειολήπτες), αφενός, κατά της SC Volksbank România SA (στο εξής: Volksbank), αφετέρου, σχετικά με τον φερόμενο ως καταχρηστικό χαρακτήρα ρητρών που περιελήφθησαν σε συμβάσεις καταναλωτικού δανείου και οι οποίες αφενός μεν προέβλεπαν «προμήθεια κινδύνου» που εισπράττει η Volksbank, αφετέρου δε επέτρεπαν στη δεύτερη, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, να τροποποιεί μονομερώς το επιτόκιο.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

Η οδηγία 93/13

- 3 Η δωδέκατη, η δέκατη ένατη και η εικοστή αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 93/13 έχουν ως εξής:

«εκτιμώντας ότι [...], παρ' όλα αυτά, ως έχουν σήμερα οι εθνικές νομοθεσίες, μόνον μερική εναρμόνιση είναι δυνατή· ότι, ιδίως, μόνον οι συμβατικές ρήτρες για τις οποίες δεν υπήρξε ατομική διαπραγμάτευση αποτελούν το αντικείμενο της παρούσας οδηγίας· ότι έχει σημασία εν προκειμένω να δοθεί στα κράτη η δυνατότητα, τηρουμένης της Συνθήκης [ΕΟΚ], να παρέχουν υψηλότερο επίπεδο προστασίας στον καταναλωτή μέσω εθνικών διατάξεων αυστηρότερων από τις διατάξεις της παρούσας οδηγίας·

[...]

ότι, για τις ανάγκες της παρούσας οδηγίας, η εκτίμηση του καταχρηστικού χαρακτήρα δεν πρέπει να αφορά τις ρήτρες που περιγράφουν το βασικό αντικείμενο της σύμβασης ούτε τη σχέση ποιότητας τιμής του προμηθευμένου αγαθού ή της παροχής· ότι το βασικό αντικείμενο της σύμβασης και η σχέση ποιότητας/τιμής μπορούν, ωστόσο, να λαμβάνονται υπόψη κατά την εκτίμηση του καταχρηστικού χαρακτήρα άλλων ρητρών· [...]

ότι οι συμβάσεις πρέπει να συντάσσονται με σαφή και κατανοητό τρόπο· ότι ο καταναλωτής πρέπει να έχει πράγματι την ευκαιρία να λάβει γνώση όλων των ρητρών [...].»

4 Το άρθρο 1, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής προβλέπει τα εξής:

«Η παρούσα οδηγία έχει [ως] αντικείμενο την προσέγγιση των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών, οι οποίες αφορούν τις καταχρηστικές ρήτρες στις συμβάσεις που συνάπτονται μεταξύ ενός επαγγελματία και ενός καταναλωτή.»

5 Κατά το άρθρο 3 της εν λόγω οδηγίας:

«1. Ρήτρα σύμβασης που δεν απετέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης, θεωρείται καταχρηστική όταν, παρά την απαίτηση καλής πίστης, δημιουργεί εις βάρος του καταναλωτή σημαντική ανισορροπία ανάμεσα στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μερών, τα απορρέοντα από τη σύμβαση.

[...]

3. Το παράρτημα περιέχει ενδεικτικό και μη εξαντλητικό κατάλογο ρητρών που είναι δυνατόν να κηρυχθούν καταχρηστικές.»

6 Το άρθρο 4 της οδηγίας 93/13 ορίζει τα εξής:

«1. Με την επιφύλαξη του άρθρου 7, ο καταχρηστικός χαρακτήρας μιας συμβατικής ρήτρας κρίνεται αφού ληφθούν υπόψη η φύση των αγαθών ή των υπηρεσιών που αφορά η σύμβαση και όλες οι κατά τον χρόνο της σύναψης της σύμβασης περιστάσεις που περιέβαλαν την εν λόγω σύναψη, καθώς και όλες οι υπόλοιπες ρήτρες της σύμβασης ή άλλης σύμβασης από την οποία αυτή εξαρτάται.

2. Η εκτίμηση του καταχρηστικού χαρακτήρα των ρητρών δεν αφορά ούτε τον καθορισμό του κυρίου αντικειμένου της συμβάσεως ούτε το ανάλογο ή μη μεταξύ της τιμής και της αμοιβής, αφενός, και των υπηρεσιών ή αγαθών που θα παρασχεθούν ως αντάλλαγμα, αφετέρου, εφόσον οι ρήτρες αυτές είναι διατυπωμένες κατά τρόπο σαφή και κατανοητό.»

7 Το άρθρο 5 της οδηγίας αυτής ορίζει ότι:

«Στην περίπτωση συμβάσεων των οποίων όλες ή μερικές ρήτρες που προτείνονται στον καταναλωτή έχουν συνταχθεί εγγράφως, οι ρήτρες αυτές πρέπει να συντάσσονται πάντοτε με σαφή και κατανοητό τρόπο. [...]»

8 Το άρθρο 8 της εν λόγω οδηγίας προβλέπει τα εξής:

««Τα κράτη μέλη μπορούν να θεσπίζουν ή [να] διατηρούν [σε ισχύ], στον τομέα που διέπεται από την [...] οδηγία, αυστηρότερες διατάξεις σύμφωνες προς τη Συνθήκη, για να εξασφαλίζεται μεγαλύτερη προστασία του καταναλωτή.»

9 Το παράρτημα της ίδιας αυτής οδηγίας, σχετικά με τις ρήτρες που διαλαμβάνονται στο άρθρο της 3, παράγραφος 3, περιλαμβάνει, στο σημείο του 1, μη περιοριστικό κατάλογο των ρητρών που μπορούν να χαρακτηρισθούν ως καταχρηστικές. Στο εν λόγω σημείο 1, στοιχείο ι', παρατίθενται οι ρήτρες που έχουν ως σκοπό ή αποτέλεσμα «να επιτρέπουν στον επαγγελματία να τροποποιεί μονομερώς τους όρους της σύμβασης χωρίς σοβαρό λόγο ο οποίος να προβλέπεται στη σύμβαση». Στο ίδιο σημείο 1, στοιχείο λ', παρατίθενται οι ρήτρες που έχουν ως σκοπό ή αποτέλεσμα «να παρέχουν [...] στον παρέχοντα υπηρεσίες το δικαίωμα να αυξάνει τις τιμές του, χωρίς ο καταναλωτής να έχει [...] αντίστοιχο δικαίωμα που να του επιτρέπει να λύει τη σύμβαση στην περίπτωση που η τελική τιμή είναι πολύ υψηλή σε σχέση με την τιμή που συμφωνήθηκε κατά τη σύναψη της σύμβασης».

- 10 Το σημείο 2 του παραρτήματος αυτού αφορά το πεδίο εφαρμογής του σημείου 1, στοιχεία ζ', ι' και λ'. Στο εν λόγω σημείο 2, στοιχείο β', επισημαίνεται, μεταξύ άλλων, ότι το σημείο 1, στοιχείο ι', του ως άνω παραρτήματος «δεν αντιβαίνει στις ρήτρες με τις οποίες ο [πάροχος] χρηματοοικονομικών υπηρεσιών επιφυλάσσεται του δικαιώματος να τροποποιεί το επιτόκιο που οφείλεται από τον καταναλωτή ή που οφείλεται σε αυτόν, ή το ποσό όλων των άλλων επιβαρύνσεων των σχετικών με τις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες χωρίς καμία προειδοποίηση σε περίπτωση βάσιμου λόγου, αρκεί ο επαγγελματίας να επιβαρύνεται με την υποχρέωση να πληροφορεί αμέσως το άλλο ή τα άλλα συμβαλλόμενα μέρη και αυτό ή αυτά να είναι ελεύθερα να καταγγείλουν πάραυτα τη σύμβαση». Το σημείο 2, στοιχείο δ', του ίδιου παραρτήματος ορίζει ότι το σημείο 1, στοιχείο λ', «δεν αντιβαίνει στις ρήτρες τιμαριθμικής αναπροσαρμογής της τιμής, εφόσον οι ρήτρες αυτές είναι νόμιμες και ο τρόπος μεταβολής της τιμής περιγράφεται [ρητώς]».

Η οδηγία 2008/48/EK

- 11 Η οδηγία 2008/48/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Απριλίου 2008, για τις συμβάσεις καταναλωτικής πίστης και την κατάργηση της οδηγίας 87/102/ΕΟΚ του Συμβουλίου (ΕΕ L 133, σ. 66, και διορθωτικά ΕΕ 2009, L 207, σ. 14, ΕΕ 2010, L 199, σ. 40, και ΕΕ 2011, L 234, σ. 46), προβλέπει γενική υποχρέωση του δανειστή να επισημαίνει στον καταναλωτή, τόσο κατά το προ της συνάψεως της σύμβασεως στάδιο όσο και με τη σύμβαση δανείου ορισμένα στοιχεία, μεταξύ των οποίων το συνολικό ετήσιο πραγματικό επιτόκιο (στο εξής: ΣΕΠΕ). Στο παράρτημα Ι της οδηγίας αυτής προβλέπεται εναρμονισμένη μέθοδος υπολογισμού του ΣΕΠΕ.

- 12 Κατά το άρθρο 2, παράγραφος 2, της οδηγίας 2008/48:

«Η παρούσα οδηγία δεν εφαρμόζεται στις:

- α) συμβάσεις πίστωσης που εξασφαλίζονται είτε με υποθήκη είτε με άλλη παρόμοια εγγύηση που χρησιμοποιείται γενικά σε κράτος μέλος για ακίνητα περιουσιακά στοιχεία, ή που εξασφαλίζονται βάσει δικαιώματος σχετιζόμενου με ακίνητα περιουσιακά στοιχεία·

[...]».

- 13 Το άρθρο 3 της οδηγίας αυτής ορίζει τα εξής:

«Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, ισχύουν οι ακόλουθοι ορισμοί:

[...]

- ζ) “συνολικό κόστος της πίστωσης για τον καταναλωτή”: το σύνολο των επιβαρύνσεων, συμπεριλαμβανομένων των τόκων, των προμηθειών, των φόρων και των κάθε άλλου είδους αμοιβών, που καλείται να πληρώσει ο καταναλωτής για τη σύμβαση πίστωσης και τα οποία γνωρίζει ο πιστωτικός φορέας, πλην των συμβολαιογραφικών δαπανών· τα έξοδα που αφορούν συμπληρωματικές υπηρεσίες σχετικές με τη σύμβαση πίστωσης, ιδίως τα ασφάλιστρα, περιλαμβάνονται επίσης εάν, επιπλέον, η σύναψη της σύμβασης υπηρεσίας είναι υποχρεωτική για την έγκριση της πίστωσης ή για τη χορήγησή της υπό τους όρους και τις προϋποθέσεις που διαφημίζονται·

[...]

- θ) “[ΣΕΠΕ]”: το συνολικό κόστος της πίστωσης για τον καταναλωτή, εκφραζόμενο ως ετήσιο ποσοστό του συνολικού ποσού της πίστωσης [...]

[...]».

Το ρουμανικό δίκαιο

Ο νόμος αριθ. 193/2000

- 14 Ο νόμος αριθ. 193/2000 περί καταχρηστικών ρητρών στις συμβάσεις που συνάπτονται μεταξύ εμπόρων και καταναλωτών, όπως δημοσιεύθηκε εκ νέου (*Monitorul Oficial al României*, μέρος I, αριθ. 305, της 18ης Απριλίου 2008, στο εξής: νόμος αριθ. 193/2000), σκοπεί να μεταφέρει στην εσωτερική έννομη τάξη την οδηγία 93/13.
- 15 Το άρθρο 1, παράγραφος 3, του νόμου αριθ. 193/2000 ορίζει ότι:
- «Απαγορεύεται στους εμπόρους να περιλαμβάνουν καταχρηστικές ρήτρες στις συμβάσεις που συνάπτουν με τους καταναλωτές.»
- 16 Το άρθρο 4 του νόμου αυτού ορίζει τα εξής:
- «1. Συμβατική ρήτρα η οποία δεν αποτέλεσε αντικείμενο διαπραγματεύσεως με τον καταναλωτή θεωρείται καταχρηστική σε περίπτωση κατά την οποία, αφεαυτής ή σε συνδυασμό με άλλες διατάξεις της συμβάσεως, δημιουργεί, σε βάρος του καταναλωτή και αντιθέτως προς ό,τι επιτάσσει η καλή πίστη, ουσιώδη ανισορροπία μεταξύ των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των συμβαλλομένων μερών.
2. Γίνεται δεκτό ότι συμβατική ρήτρα δεν αποτέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγματεύσεως με τον καταναλωτή οσάκις συνομολογήθηκε χωρίς ο καταναλωτής να είχε τη δυνατότητα να επηρεάσει το περιεχόμενό της, όπως στην περίπτωση των τυποποιημένων συμβάσεων ή των γενικών όρων πώλησεως των οποίων κάνουν χρήση οι έμποροι που δραστηριοποιούνται στην αγορά του οικείου προϊόντος ή της παροχής της οικείας υπηρεσίας.
3. Το γεγονός ότι ορισμένα στοιχεία των συμβατικών ρητρών ή μία μεμονωμένη ρήτρα αποτέλεσαν αντικείμενο ατομικής διαπραγματεύσεως με τον καταναλωτή δεν αποκλείει την εφαρμογή των διατάξεων του παρόντος νόμου στο υπόλοιπο μέρος της συμβάσεως, εφόσον, κατόπιν σφαιρικής εκτιμήσεως της συμβάσεως, προκύπτει ότι η σύμβαση αυτή είχε καταρτισθεί μονομερώς από τον έμπορο. Εάν ο έμπορος διατείνεται ότι υπήρξε ατομική διαπραγμάτευση με τον καταναλωτή για μια τυποποιημένη ρήτρα, σε αυτόν απόκειται να αποδείξει με στοιχεία τον ισχυρισμό του.
4. Το παράρτημα, το οποίο αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του παρόντος νόμου, περιέχει, χάριν παραδείγματος, κατάλογο ρητρών που χαρακτηρίζονται ως καταχρηστικές.
5. Με την επιφύλαξη των διατάξεων του παρόντος νόμου, ο καταχρηστικός χαρακτήρας συμβατικής ρήτρας εκτιμάται με γνώμονα:
- a) το είδος των προϊόντων ή των υπηρεσιών που αποτελούν αντικείμενο της συμβάσεως κατά τον χρόνο της συνάψεώς της·
- b) όλους τους παράγοντες που συνετέλεσαν στη σύναψη της συμβάσεως·
- c) άλλες ρήτρες της συμβάσεως ή άλλες συμβάσεις από τις οποίες η σύμβαση αυτή εξαρτάται.
6. Η εκτίμηση περί του καταχρηστικού χαρακτήρα των ρητρών δεν αφορά ούτε τον καθορισμό του κυρίου αντικειμένου της συμβάσεως ούτε το ανάλογο ή μη μεταξύ του τιμήματος και της αμοιβής, αφενός, και των υπηρεσιών ή αγαθών που θα παρασχεθούν ως αντάλλαγμα, αφετέρου, εφόσον οι ρήτρες αυτές είναι διατυπωμένες κατά τρόπο σαφή και κατανοητό.»

- 17 Η διατύπωση του σημείου 1, στοιχείο α, του παραρτήματος που διαλαμβάνεται στο άρθρο 4, παράγραφος 4, του νόμου αριθ. 193/2000 είναι πανομοιότυπη με το γράμμα των σημείων 1, στοιχείο ι', και 2, στοιχείο β', του παραρτήματος της οδηγίας 93/13.

Το ΝΔ αριθ. 50/2010

- 18 Το νομοθετικό διάταγμα αριθ. 50/2010 περί συμβάσεων καταναλωτικού δανείου (*Monitorul Oficial al României*, μέρος I, αριθ. 389, της 11ης Ιουνίου 2010, στο εξής: ΝΔ αριθ. 50/2010) σκοπεί στη μεταφορά της οδηγίας 2008/48 στην εσωτερική έννομη τάξη.

- 19 Το άρθρο 2, παράγραφος 1, του ΝΔ αριθ. 50/2010 ορίζει τα εξής:

«Το παρόν νομοθετικό διάταγμα έχει εφαρμογή επί των συμβάσεων δανείου, περιλαμβανομένων των συμβάσεων δανείου οι οποίες διασφαλίζονται με τη σύσταση υποθήκης ή δικαιώματος επί ακινήτου, καθώς και των συμβάσεων δανείου με σκοπό την απόκτηση ή διατήρηση δικαιωμάτων κυριότητας επί υφιστάμενου ή υπό κατασκευή ακινήτου ή με σκοπό την ανακαίνιση, τη διαρρύθμιση, τη στερέωση, την αποκατάσταση της λειτουργικότητας, την επέκταση ή την αξιοποίηση ακινήτου, ανεξαρτήτως του συνολικού ποσού του δανείου.»

- 20 Το άρθρο 36 του ΝΔ αριθ. 50/2010 προβλέπει ότι:

«Για τη χορηγούμενη πίστωση, ο δανειστής μπορεί να εισπράξει αποκλειστικά και μόνον: την προμήθεια για την εξέταση του φακέλου, την λειτουργική προμήθεια επί της πιστώσεως ή επί του τρέχοντος λογαριασμού, το αντιστάθμισμα σε περίπτωση προεξοφλήσεως, τις σχετικές με την ασφάλιση δαπάνες, ενδεχομένως δε και τις ποινικές ρήτρες, καθώς και άπαξ προμήθεια για τις παρασχεθείσες κατόπιν αιτήματος των καταναλωτών υπηρεσίες.»

- 21 Το άρθρο 95 του ΝΔ αριθ. 50/2010 έχει ως εξής:

«1. Όσον αφορά τις συμβάσεις οι οποίες βρίσκονται σε ισχύ, οι δανειστές υποχρεούνται, εντός προθεσμίας 90 ημερών από την ημερομηνία που τέθηκε σε ισχύ το παρόν νομοθετικό διάταγμα, να διασφαλίσουν ότι η σύμβαση είναι σύμφωνη με τις διατάξεις του παρόντος νομοθετικού διατάγματος.

2. Οι συμβάσεις οι οποίες βρίσκονται σε ισχύ τροποποιούνται με συμπληρωματικές τροποποιητικές πράξεις, εντός προθεσμίας 90 ημερών από την ημερομηνία που τέθηκε σε ισχύ το παρόν νομοθετικό διάταγμα.

[...]

Ο νόμος αριθ. 288/2010

- 22 Κατά το άρθρο 1, πρώτο εδάφιο, σημείο 39, του νόμου αριθ. 288/2010, περί κυρώσεως του νομοθετικού διατάγματος αριθ. 50/2010 περί συμβάσεων καταναλωτικού δανείου (*Monitorul Oficial al României*, μέρος I, αριθ. 888, της 30ής Δεκεμβρίου 2010):

«Το άρθρο 95 [του ΝΔ αριθ. 50/2010] τροποποιείται ως εξής:

Άρθρο 95 — Οι διατάξεις του παρόντος νομοθετικού διατάγματος δεν έχουν εφαρμογή επί συμβάσεων οι οποίες βρίσκονται σε ισχύ κατά την ημερομηνία που τέθηκε σε ισχύ το παρόν νομοθετικό διάταγμα, εξαιρουμένων των διατάξεων του άρθρου 37 bis, των άρθρων 66 έως 69 [...], των άρθρων 50 έως 55, 56, παράγραφος 2, 57, παράγραφοι 1 και 2, και 66 έως 71.»

23 Το άρθρο II του νόμου αριθ. 288/2010 προβλέπει τα εξής:

«1. Οι τροποποιητικές πράξεις που συνάφθηκαν και υπογράφηκαν έως την ημερομηνία θέσεως σε ισχύ του παρόντος νόμου, προκειμένου να διασφαλισθεί ότι οι συμβάσεις θα είναι σύμφωνες με τις διατάξεις του [ΝΔ αριθ. 50/2010], παράγουν τα αποτελέσματά τους σύμφωνα με τους όρους της συμβάσεως τους οποίους συνομολόγησαν οι συμβαλλόμενοι.

2. Οι τροποποιητικές πράξεις που δεν έχουν υπογραφεί από τους καταναλωτές και για τις οποίες γίνεται δεκτό ότι οι καταναλωτές τις αποδέχθηκαν σιωπηρά έως την ημερομηνία θέσεως σε ισχύ του παρόντος νόμου παράγουν τα αποτελέσματά τους σύμφωνα με τους όρους με τους οποίους διατυπώθηκαν, εκτός αν ειδοποίησε περί του αντιθέτου ο καταναλωτής ή ο δανειστής εντός προθεσμίας 60 ημερών από την ημερομηνία που τέθηκε σε ισχύ ο παρών νόμος.»

Η διαφορά της κύριας δίκης και το προδικαστικό ερώτημα

24 Οι δανειολήπτες σύναψαν δύο συμβάσεις δανείου με τη Volksbank. Η πρώτη σύμβαση, η οποία συνάφθηκε στις 4 Μαρτίου 2008 με σκοπό να καλυφθούν τρέχουσες προσωπικές δαπάνες, αφορά πίστωση ύψους 8 000 ευρώ. Η πίστωση αυτή, η οποία πρέπει να εξοφληθεί εντός χρονικού διαστήματος πέντε ετών, χορηγήθηκε με σταθερό τρέχον ετήσιο επιτόκιο 9 % και με ΣΕΠΕ 20,49 %.

25 Η δεύτερη σύμβαση, η οποία συνάφθηκε στις 8 Μαρτίου 2008, αφορά πίστωση ύψους 103 709,18 ελβετικών φράγκων (CHF) με σκοπό τη χρηματοδότηση της αγοράς ακινήτου, η εξόφληση της οποίας διασφαλίζεται με τη σύσταση υποθήκης επί του ακινήτου αυτού. Δεδομένου ότι η πίστωση αυτή πρέπει να εξοφληθεί εντός χρονικού διαστήματος 25 ετών, το τρέχον ετήσιο επιτόκιο της καθορίστηκε στο 3,99 %, το δε ΣΕΠΕ της σε 19,55 %.

26 Κατά τη ρήτρα 3, στοιχείο d, των ειδικών όρων των δύο αυτών συμβάσεων, περί κυμαινόμενου χαρακτήρα του επιτοκίου, «η τράπεζα επιφυλάσσεται του δικαιώματος να αναθεωρεί το τρέχον επιτόκιο σε περίπτωση ουσιώδους μεταβολής των συνθηκών στη νομισματική αγορά, γνωστοποιώντας εν συνεχεία στον δανειολήπτη το νέο επιτόκιο· το τροποποιηθέν κατ' αυτόν τον τρόπο επιτόκιο ισχύει από την ημερομηνία της γνωστοποίησεως».

27 Η ρήτρα 3.5 των επίμαχων στην υπόθεση της κύριας δίκης συμβάσεων δανείου, η οποία φέρει τον τίτλο «προμήθεια κινδύνου», ορίζει ότι, για να διατεθεί η πίστωση, ο δανειολήπτης μπορεί να επιβαρυνθεί με προμήθεια κινδύνου, την οποία θα οφείλει στην τράπεζα και η οποία υπολογίζεται επί του υπολειπομένου ποσού της πιστώσεως και καταβάλλεται μηνιαίως καθ' όλη τη διάρκεια ισχύος της συμβάσεως δανείου.

28 Με τη ρήτρα 5 των ειδικών όρων των συμβάσεων αυτών, η οποία φέρει επίσης τον τίτλο «προμήθεια κινδύνου», διευκρινίζεται ότι η προμήθεια αυτή ισούται με το υπολειπόμενο ποσό της πιστώσεως πολλαπλασιαζόμενο με συντελεστή 0,74 % όσον αφορά την πίστωση που οφείλεται σε ευρώ και με συντελεστή 0,22 % όσον αφορά την πίστωση που οφείλεται σε ελβετικά φράγκα. Το συνολικό ποσό που οφείλεται βάσει της προμήθειας αυτής ανέρχεται στα 1 397,17 ευρώ όσον αφορά την πίστωση που οφείλεται σε ευρώ και στα 39 955,98 CHF όσον αφορά την πίστωση που οφείλεται σε ελβετικά φράγκα.

29 Κατόπιν της 22ας Ιουνίου 2010, όταν τέθηκε σε ισχύ το ΝΔ αριθ. 50/2010, η Volksbank επιχείρησε να καταστήσει σύμφωνες με τις διατάξεις του διατάγματος αυτού τις επίμαχες στην υπόθεση της κύριας δίκης συμβάσεις δανείου. Ως εκ τούτου, η εν λόγω τράπεζα πρότεινε, στα σχέδια τροποποιητικών πράξεων των συμβάσεων αυτών δανείου, να μετονομάσει τις σχετικές με την «προμήθεια κινδύνου» ρήτρες σε ρήτρες «λειτουργικής προμήθειας επί της πιστώσεως», δεδομένου ότι η είσπραξη τέτοιας

προμήθειας επιτρέπεται ρητώς βάσει του άρθρου 36 του εν λόγω διατάγματος, χωρίς πάντως να μεταβάλει το περιεχόμενο των ρητρών αυτών. Οι δανειολήπτες αντιτάχθηκαν στην πρόταση αυτή και, ως εκ τούτου, αρνήθηκαν να υπογράψουν αυτές τις τροποποιητικές πράξεις.

- 30 Διατείνόμενοι ότι ομάδα ρητρών των επίμαχων στην υπόθεση της κύριας δίκης συμβάσεων δανείου, μεταξύ των οποίων καταλέγονταν οι ρήτρες περί του κυμαινόμενου χαρακτήρα του επιτοκίου και της «προμήθειας κινδύνου», ήταν καταχρηστικές κατά την έννοια του άρθρου 4 του νόμου αριθ. 193/2000, οι δανειολήπτες, αφού απευθύνθηκαν στην Εθνική Αρχή Προστασίας των Καταναλωτών, η οποία δεν δέχθηκε το αίτημά τους, άσκησαν αγωγή ενώπιον του Judecătoria Cluj-Napoca (πρωτοδικείο Cluj-Napoca), προκειμένου αυτό να διαπιστώσει ότι οι οικείες ρήτρες ήταν καταχρηστικές και, ως εκ τούτου, άκυρες.
- 31 Με απόφαση της 12ης Δεκεμβρίου 2011, το δικαστήριο αυτό δέχθηκε εν μέρει την αγωγή των δανειοληπτών.
- 32 Το εν λόγω δικαστήριο έκρινε ότι ορισμένες ρήτρες ήταν καταχρηστικές και έπρεπε κατά συνέπεια να θεωρηθούν άκυρες. Τούτο ίσχυε, κατά το ίδιο δικαστήριο, στην περίπτωση της ρήτρας περί του κυμαινόμενου χαρακτήρα του επιτοκίου για τον λόγο ότι, καθόσον η έννοια της «ουσιώδους μεταβολής των συνθηκών στη νομισματική αγορά» ήταν υπερβολικά αόριστη, καθιστούσε δυνατό στην τράπεζα να τροποποιεί κατά το δοκούν το επιτόκιο.
- 33 Αντιθέτως, το δικαστήριο αυτό έκρινε ότι οι ρήτρες περί της «προμήθειας κινδύνου» και η προταθείσα ρήτρα περί «λειτουργικής προμήθειας επί της πιστώσεως» δεν μπορούν να χαρακτηρισθούν ως καταχρηστικές, δεδομένου, ιδίως, ότι δεν απόκειται στο δικαστήριο αυτό να εκτιμήσει τον συγκεκριμένο κίνδυνο που αναλαμβάνει η τράπεζα ούτε και την αποτελεσματικότητα των εγγυήσεων που συστάθηκαν βάσει της συμβάσεως.
- 34 Επιληφθέν εφέσεων που άσκησαν τόσο οι δανειολήπτες όσο και η Volksbank κατά της ως άνω αποφάσεως, το Tribunalul Specializat Cluj επισημαίνει ότι, μολονότι το Δικαστήριο δεν έχει ακόμη αποφανθεί επί του ζητήματος αν συμβατικές ρήτρες όπως οι σχετικές με την επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης «προμήθεια κινδύνου» αποτελούν μέρος του «κύριου αντικειμένου» και/ή του «[τιμήματος]», κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13, ορισμένα ρουμανικά δικαστήρια έχουν κρίνει ότι οι ρήτρες αυτές δεν εμπίπτουν στις εν λόγω έννοιες, όπως διαλαμβάνονται στο άρθρο 4, παράγραφος 6, του νόμου αριθ. 193/2000, δεδομένου ότι το γράμμα της διατάξεως αυτής είναι πανομοιότυπο εκείνου του άρθρου 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13, οπότε δεν μπορούν οι ρήτρες αυτές να εξαιρεθούν από την εκτίμηση περί του ενδεχομένως καταχρηστικού χαρακτήρα τους.
- 35 Τα δικαστήρια αυτά έκριναν ότι η συγκεκριμένη εξαίρεση δεν ισχύει στην περίπτωση τέτοιων ρητρών, καθόσον, μεταξύ άλλων, ο δανειστής δεν παρέχει καμία υπηρεσία ως αντάλλαγμα το οποίο θα δικαιολογούσε την είσπραξη της προμήθειας αυτής, επιπροσθέτως δε η διατύπωση των ρητρών αυτών είναι ασαφής.
- 36 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Tribunalul Specializat Cluj αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το εξής προδικαστικό ερώτημα:

«Λαμβανομένου υπόψη ότι, σύμφωνα με το άρθρο 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13, η εκτίμηση του καταχρηστικού χαρακτήρα των ρητρών δεν αφορά ούτε τον καθορισμό του κυρίου αντικειμένου της συμβάσεως ούτε το ανάλογο ή μη μεταξύ του τιμήματος ή της αμοιβής, αφενός, και των παρεχομένων ως αντάλλαγμα υπηρεσιών ή αγαθών, αφετέρου, εφόσον οι ρήτρες αυτές είναι διατυπωμένες κατά τρόπο σαφή και κατανοητό, και δεδομένου ότι, σύμφωνα με το άρθρο 2, παράγραφος [2], στοιχείο α', της οδηγίας 2008/48, ο κατά το άρθρο 3, στοιχείο ζ', της ίδιας αυτής οδηγίας ορισμός του συνολικού κόστους της πιστώσεως για τον καταναλωτή, το οποίο περιλαμβάνει το σύνολο των προμηθειών που υποχρεούται να πληρώσει ο καταναλωτής στο πλαίσιο της συμβάσεως καταναλωτικού δανείου, δεν εφαρμόζεται για τον καθορισμό του αντικειμένου

διασφαλιζόμενης με τη σύσταση υποθήκης συμβάσεως δανείου, έχουν οι όροι “κύριο αντικείμενο” και/ή “[τίμημα]”, κατά το άρθρο 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13, την έννοια ότι αυτοί —το “κύριο αντικείμενο” και/ή το “[τίμημα]” συμβάσεως δανείου που διασφαλίζεται με υποθήκη— περιλαμβάνουν επίσης, μεταξύ των στοιχείων που συνιστούν την οφειλόμενη για τη χορήγηση πιστώσεως αντιπαροχή, και το [ΣΕΠΕ] αυτής της διασφαλιζόμενης με τη σύσταση υποθήκης συμβάσεως δανείου, το οποίο αποτελείται μεταξύ άλλων από το σταθερό ή κυμαινόμενο επιτόκιο, τις τραπεζικές προμήθειες και τα λοιπά έξοδα που περιλαμβάνονται και ορίζονται στη σύμβαση δανείου;»

Επί του προδικαστικού ερωτήματος

Επί του παραδεκτού

- 37 Η Volksbank διατείνεται ότι, καθόσον συνάφθηκε διακανονισμός με τους δανειολήπτες, η διαφορά μεταξύ των διαδικών στην υπόθεση της κύριας δίκης έχει παύσει να υφίσταται. Καθόσον καμία διαφορά δεν εκκρεμεί ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, δεν απαιτείται πλέον να δοθεί απάντηση στο προδικαστικό ερώτημα, το δε Δικαστήριο πρέπει να διαπιστώσει, κατ’ εφαρμογήν του άρθρου 100, παράγραφος 2, του Κανονισμού του Διαδικασίας, ότι δεν συντρέχουν πλέον οι προϋποθέσεις αρμοδιότητάς του.
- 38 Συναφώς, από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι, οσάκις αυτό διαπιστώνει ότι καμία διαφορά δεν εκκρεμεί πλέον στην πράξη ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, οπότε τυχόν απάντηση στο προδικαστικό ερώτημα δεν θα έχει καμία χρησιμότητα για την επίλυση της διαφοράς, το Δικαστήριο κρίνει ότι παρέλκει η έκδοση της αιτηθείσας προδικαστικής αποφάσεως (βλ. σχετικώς, μεταξύ άλλων, αποφάσεις Djabali, C-314/96, EU:C:1998:104, σκέψεις 16, 21 και 22, και García Blanco, C-225/02, EU:C:2005:34, σκέψεις 23 και 29 έως 31, και διάταξη Mohammad Imran, C-155/11 PPU, EU:C:2011:387, σκέψεις 14 και 19 έως 21).
- 39 Εν προκειμένω, επισημαίνεται ότι, με έγγραφο της 14ης Φεβρουαρίου 2014, το αιτούν δικαστήριο γνωστοποίησε στο Δικαστήριο ότι συνάφθηκε σύμβαση διακανονισμού μεταξύ της Volksbank και των δανειοληπτών.
- 40 Εντούτοις, στο ίδιο αυτό έγγραφο, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι δεν έλαβε υπόψη τη σύμβαση αυτή όσον αφορά το ζήτημα του προβαλλόμενου ως καταχρηστικού χαρακτήρα των συμβατικών ρητρών σχετικά με την «προμήθεια κινδύνου» που εισέπραξε η Volksbank, δεδομένου ότι πρέπει να γίνει δεκτό ότι το ζήτημα αυτό συνιστά ζήτημα δημοσίας τάξεως το οποίο δεν μπορεί να ρυθμισθεί με συμφωνία των συμβαλλομένων μερών και ότι, κατά συνέπεια, η απάντηση που θα δώσει το Δικαστήριο στο υποβληθέν προδικαστικό ερώτημα εξακολουθεί να είναι, για το αιτούν δικαστήριο, κεφαλαιώδους σημασίας όσον αφορά την επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης.
- 41 Υπό τις συνθήκες αυτές, δεν μπορεί να διαπιστωθεί, κατ’ εφαρμογήν της διατυπωθείσας από τη νομολογία αρχής που υπομνήσθηκε στη σκέψη 38 της παρούσας αποφάσεως, ότι καμία διαφορά δεν εκκρεμεί πλέον στην πράξη ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου. Αντιθέτως, από τα στοιχεία που αυτό παρέσχε συνάγεται σαφώς ότι η απάντηση του Δικαστηρίου στο υποβληθέν ερώτημα εξακολουθεί να είναι όχι απλώς χρήσιμη, αλλά και καθοριστικής σημασίας για την επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης.
- 42 Ως εκ τούτου, πρέπει να απορριφθεί η ένσταση περί απαραδέκτου την οποία ήγειρε η Volksbank, το δε Δικαστήριο πρέπει να αποφανθεί επί της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως.

Επί της ουσίας

- 43 Καταρχάς, πρέπει να προσδιορισθεί το περιεχόμενο του υποβληθέντος ερωτήματος.

- 44 Κατά τη διατύπωσή του, το ερώτημα αυτό αφορά το ζήτημα αν οι όροι «κύριο αντικείμενο» και/ή «[τίμημα]», κατά το άρθρο 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13, έχουν την έννοια ότι περιλαμβάνουν, μεταξύ των στοιχείων που συνιστούν την οφειλόμενη για τη χορήγηση πιστώσεως αντιπαροχή, το ΣΕΠΕ της συμβάσεως δανείου, το οποίο αποτελείται μεταξύ άλλων από το σταθερό ή κυμαινόμενο επιτόκιο, τις τραπεζικές προμήθειες και τα λοιπά έξοδα που περιλαμβάνονται και ορίζονται στη σύμβαση αυτή.
- 45 Κατά τη διατύπωσή του, το εν λόγω ερώτημα αφορά επιπλέον το αν περιλαμβάνονται στους όρους του «κύριου αντικειμένου» και/ή του «[τιμήματος]» όλες οι ρήτρες συμβάσεως καταναλωτικού δανείου διασφαλιζόμενης με τη σύσταση υποθήκης, οι οποίες προβλέπουν αντιπαροχή την οποία οφείλει ο καταναλωτής στον δανειστή και οι οποίες αποτελούν μέρος της έννοιας του «συνολικού κόστους της πιστώσεως για τον καταναλωτή», όπως ορίζεται με το άρθρο 3, στοιχείο ζ', της οδηγίας 2008/48, και, ως εκ τούτου, του ΣΕΠΕ.
- 46 Διαπιστώνεται, όμως, αφενός, ότι συνολικά από το σκεπτικό της αποφάσεως του αιτούντος δικαστηρίου προκύπτει ότι η διαφορά της κύριας δίκης, όπως εκκρεμεί κατόπιν της ασκήσεως εφέσεως ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, αφορά κατά το μέγιστο δύο είδη ρητρών σχετικών με την αντιπαροχή που οφείλει ο καταναλωτής στον δανειστή και οι οποίες περιλαμβάνονται στις επίμαχες στην υπόθεση της κύριας δίκης συμβάσεις δανείου, δηλαδή τις ρήτρες που προβλέπουν «προμήθεια κινδύνου» που εισπράττει ο δανειστής και τις ρήτρες που επιτρέπουν στον τελευταίο, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, να τροποποιεί το επιτόκιο. Στο πλαίσιο της ένδικης αυτής διαφοράς τίθεται το ζήτημα αν οι ρήτρες αυτές εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 4, παράγραφος 6, του νόμου αριθ. 193/20000, ο οποίος σκοπεύει να μεταφέρει το άρθρο 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13 στη ρουμανική εσωτερική έννομη τάξη.
- 47 Αφετέρου, το ακριβές περιεχόμενο των όρων «κύριο αντικείμενο» και «[τίμημα]», κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13, δεν μπορεί να καθορισθεί βάσει της έννοιας του «συνολικού κόστους της πιστώσεως για τον καταναλωτή», κατά το άρθρο 3, στοιχείο ζ', της οδηγίας 2008/48.
- 48 Η τελευταία αυτή έννοια ορίζεται πράγματι κατά τρόπο ιδιαιτέρως διασταλτικό, με συνέπεια το συνολικό ποσό όλων των δαπανών ή εξόδων που βαρύνουν τον καταναλωτή και σχετίζονται με τις εκ μέρους του πληρωμές τόσο προς τον δανειστή όσο και προς τρίτους να μνημονεύεται σαφώς στις συμβάσεις καταναλωτικού δανείου, δεδομένου ότι η διαδικαστική υποχρέωση αυτή άπτεται του κύριου σκοπού περί διαφάνειας που επιδιώκεται με την οδηγία αυτή.
- 49 Αντιθέτως, δεδομένου ότι το άρθρο 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13 εισάγει εξαίρεση από τον μηχανισμό επί της ουσίας ελέγχου των καταχρηστικών ρητρών, όπως προβλέπεται στο πλαίσιο του συστήματος προστασίας των καταναλωτών που καθιερώνει η συγκεκριμένη οδηγία, η διάταξη αυτή πρέπει να ερμηνεύεται συσταλτικώς (απόφαση Kásler και Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, σκέψη 42).
- 50 Επιπλέον, οι όροι «κύριο αντικείμενο της συμβάσεως» και «ανάλογο ή μη μεταξύ [του τιμήματος] και της αμοιβής, αφενός, και των υπηρεσιών ή αγαθών που θα παρασχεθούν ως αντάλλαγμα, αφετέρου», κατά το άρθρο 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13, πρέπει κατά κανόνα να ερμηνεύονται αυτοτελώς και ομοιόμορφα σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση, λαμβανομένου υπόψη του πλαισίου στο οποίο εντάσσεται η διάταξη αυτή και του σκοπού του οποίου επιδιώκεται η επίτευξη με την οικεία νομοθεσία (βλ., σχετικώς, απόφαση Kásler και Káslerné Rábai, EU:C:2014:282, σκέψεις 37 και 38).
- 51 Με τη νομολογία του, εξάλλου, το Δικαστήριο καθόρισε κριτήρια για την ερμηνεία των εννοιών αυτών, με τα οποία λαμβάνεται υπόψη ο ιδιαίτερος σκοπός της οδηγίας 93/13, ο οποίος συγκεκριμένα συνίσταται στο να υποχρεωθούν τα κράτη μέλη να προβλέπουν μηχανισμό που θα διασφαλίζει τη δυνατότητα ελέγχου κάθε συμβατικής ρήτρας η οποία δεν αποτέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγματεύσεως προκειμένου να διαπιστωθεί ο ενδεχομένως καταχρηστικός χαρακτήρας της, έτσι

ώστε να παρασχεθεί στον καταναλωτή η δέουσα προστασία λόγω του ότι αυτός βρίσκεται σε υποδεέστερη θέση έναντι του επαγγελματία, όσον αφορά τόσο τη διαπραγματευτική ισχύ όσο και το επίπεδο πληροφόρησης (βλ., σχετικώς, απόφαση Kásler και Káslerné Rábai, EU:C:2014:282, σκέψεις 39 και 40).

- 52 Διαπιστώνεται, ως εκ τούτου, ότι, με το ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινισθεί, κατ' ουσίαν, αν το άρθρο 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13 έχει την έννοια ότι οι όροι «κύριο αντικείμενο της συμβάσεως» και «ανάλογο ή μη μεταξύ [του τιμήματος] και της αμοιβής, αφενός, και των υπηρεσιών ή αγαθών που θα παρασχεθούν ως αντάλλαγμα, αφετέρου», περιλαμβάνουν και είδη ρητρών που περιέχονται σε συμβάσεις δανείου συναπτόμενες μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτών, όπως οι επίμαχες στην υπόθεση της κύριας δίκης, οι οποίες αφενός μεν επιτρέπουν στον δανειστή, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, να τροποποιεί το επιτόκιο μονομερώς, αφετέρου δε προβλέπουν «προμήθεια κινδύνου» την οποία εισπράττει ο δανειστής.
- 53 Συναφώς, μολονότι απόκειται αποκλειστικώς στο αιτούν δικαστήριο να αποφανθεί επί του χαρακτηρισμού των ρητρών αυτών βάσει των ειδικών περιστάσεων της προκειμένης περιπτώσεως, εντούτοις το Δικαστήριο είναι αρμόδιο να συναγάγει από τις διατάξεις της οδηγίας 93/13, εν προκειμένω από το άρθρο της 4, παράγραφος 2, τα κριτήρια που μπορεί ή πρέπει να εφαρμόζει το εθνικό δικαστήριο κατά τον έλεγχο συμβατικής ρήτρας με γνώμονα τις διατάξεις αυτές (απόφαση Kásler και Káslerné Rábai, EU:C:2014:282, σκέψη 45).
- 54 Το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι πρέπει να γίνει δεκτό ότι οι ρήτρες της συμβάσεως οι οποίες εμπíπτουν στην έννοια του «κύριου αντικειμένου της συμβάσεως», κατά το άρθρο 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13, είναι αυτές με τις οποίες καθορίζονται οι ουσιώδεις παροχές της οικείας συμβάσεως και οι οποίες, ως τέτοιες, χαρακτηρίζουν τη σύμβαση. Αντιθέτως, οι ρήτρες που έχουν παρεπόμενο χαρακτήρα σε σχέση με εκείνες που καθορίζουν την ίδια την ουσία της συμβατικής σχέσεως δεν είναι δυνατό να εμπíπτουν στην εν λόγω έννοια του «κύριου αντικειμένου της συμβάσεως». Στο αιτούν δικαστήριο απόκειται να εκτιμήσει, λαμβάνοντας υπόψη τη φύση, την όλη οικονομία και τα όσα ορίζουν οι διατάξεις της οικείας συμβάσεως δανείου, καθώς και το νομικό και πραγματικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται η σύμβαση αυτή, αν η οικεία ρήτρα συνιστά ουσιώδες στοιχείο της παροχής του οφειλέτη, η οποία συνίσταται στην απόδοση του χρηματικού ποσού που του έχει διαθέσει ο δανειστής (βλ., σχετικώς, απόφαση Kásler και Káslerné Rábai, EU:C:2014:282, σκέψεις 49 έως 51).
- 55 Το Δικαστήριο έχει επίσης κρίνει ότι, όπως προκύπτει από το άρθρο 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13, η δεύτερη κατηγορία ρητρών, οι οποίες δεν υπόκεινται σε έλεγχο όσον αφορά τον ενδεχομένως καταχρηστικό χαρακτήρα τους, έχει περιορισμένο εύρος, καθόσον αφορά αποκλειστικώς το ανάλογο ή μη του τιμήματος ή της αμοιβής και των υπηρεσιών ή των αγαθών που θα παρασχεθούν ως αντάλλαγμα, εξαίρεση η οποία εξηγείται από το γεγονός ότι δεν υπάρχει κάποιος δείκτης ή νομικό κριτήριο δυνάμενο να πλαισιώσει ή να κατευθύνει τον έλεγχο περί αναλόγου χαρακτήρα (βλ., σχετικώς, απόφαση Kásler και Káslerné Rábai, EU:C:2014:282, σκέψεις 54 και 55).
- 56 Επομένως, οι ρήτρες που αφορούν την αντιπαροχή την οποία οφείλει ο καταναλωτής στον δανειστή ή επηρεάζουν το πραγματικό τίμημα που πρέπει να καταβάλει ο καταναλωτής στον δανειστή δεν εμπíπτουν, καταρχήν, στη δεύτερη αυτή κατηγορία ρητρών, εκτός του ζητήματος αν το ποσό της αντιπαροχής ή του τιμήματος όπως ορίσθηκε με τη σύμβαση είναι ανάλογο της υπηρεσίας που παρέχει ο δανειστής ως αντάλλαγμα.
- 57 Όσον αφορά ειδικότερα τον χαρακτηρισμό, βάσει των κριτηρίων που υπομνήσθηκαν στις σκέψεις 54 έως 56 της παρούσας αποφάσεως, των επίμαχων στην υπόθεση της κύριας δίκης συμβατικών ρητρών με σκοπό την εφαρμογή του άρθρου 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13 και, καταρχάς, των ρητρών που επιτρέπουν στον δανειστή, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, να τροποποιεί μονομερώς το επιτόκιο, πλείονα στοιχεία τείνουν να αποτελέσουν ενδείξεις περί του ότι οι ρήτρες αυτές δεν εμπíπτουν στο πεδίο εφαρμογής της εξαιρέσεως την οποία προβλέπει η διάταξη αυτή.

- 58 Συγκεκριμένα, πρέπει, καταρχάς, να υπομνησθεί ότι το Δικαστήριο έχει αποφανθεί ότι παρεμφερής ρήτρα, η οποία αφορούσε μηχανισμό τροποποίησης των εξόδων για τις υπηρεσίες που πρέπει να παρασχεθούν στον καταναλωτή, δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13 (απόφαση Intel, C-472/10, EU:C:2012:242, σκέψη 23).
- 59 Εν συνεχεία, διαπιστώνεται ότι οι ρήτρες που επιτρέπουν στον δανειστή να τροποποιεί μονομερώς το επιτόκιο μνημονεύονται ρητώς στο σημείο 1, στοιχείο ι', του παραρτήματος της οδηγίας 93/13 το οποίο, κατά το άρθρο 3, παράγραφος 3, της οδηγίας αυτής, περιέχει ενδεικτικό και μη εξαντλητικό κατάλογο ρητρών που μπορούν να κηρυχθούν καταχρηστικές. Στο σημείο 2, στοιχείο β', του παραρτήματος αυτού διευκρινίζονται οι προϋποθέσεις υπό τις οποίες το εν λόγω σημείο 1, στοιχείο ι', δεν απαγορεύει τέτοιες ρήτρες.
- 60 Λαμβανομένου υπόψη του σκοπού του οποίου η επίτευξη επιδιώκεται με το παράρτημα της οδηγίας 93/13, δηλαδή του να χρησιμεύσει ως «κατάλογος ενδεχόμενης απαγορεύσεως» ρητρών που μπορούν να χαρακτηρισθούν ως καταχρηστικές, η συμπερίληψη στον κατάλογο αυτό ρητρών όπως εκείνες που επιτρέπουν στον δανειστή να τροποποιεί μονομερώς το επιτόκιο θα καθίστατο σε μεγάλο βαθμό άνευ πρακτικής αποτελεσματικότητας εάν οι ρήτρες αυτές εξαιρούνταν ευθύς εξαρχής από την εκτίμηση περί του ενδεχομένου καταχρηστικού χαρακτήρα τους, βάσει του άρθρου 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13.
- 61 Τούτο ισχύει και στην περίπτωση της εφαρμοστέας ρουμανικής νομοθεσίας και, ειδικότερα, του άρθρου 4, παράγραφος 4, του νόμου αριθ. 193/2000, το οποίο σκοπεί να μεταφέρει στην εσωτερική έννομη τάξη το άρθρο 3, παράγραφος 3, της οδηγίας 93/13 και το παράρτημα που διαλαμβάνεται στη διάταξη αυτή, μέσω μηχανισμού που συνίσταται στην κατάρτιση «καταλόγου απαγορευμένων ρητρών», οι οποίες πρέπει να θεωρούνται καταχρηστικές. Άλλωστε, ο μηχανισμός αυτός εμπίπτει στην κατηγορία των αυστηρότερων διατάξεων τις οποίες τα κράτη μέλη έχουν τη δυνατότητα, τηρουμένου του δικαίου της Ένωσης, να θεσπίζουν ή να διατηρούν σε ισχύ, στον τομέα που διέπει η οδηγία 93/13, προκειμένου να διασφαλίσουν υψηλότερο επίπεδο προστασίας του καταναλωτή, βάσει του άρθρου 8 της οδηγίας αυτής.
- 62 Επιπλέον, μπορεί να συνιστά ένδειξη περί του παρεπόμενου χαρακτήρα των ρητρών αυτών το γεγονός ότι οι εν λόγω ρήτρες, καθόσον προβλέπουν κατ' ουσίαν μηχανισμό προσαρμογής που επιτρέπει στον δανειστή να τροποποιεί τη ρήτρα με την οποία καθορίζεται το επιτόκιο, δεν φαίνεται να μπορούν να αποσπασθούν από τη ρήτρα αυτή περί καθορισμού του επιτοκίου, η οποία ενδέχεται να αποτελεί μέρος του κυρίου αντικειμένου της συμβάσεως.
- 63 Τέλος, οι ρήτρες αυτές δεν εμπίπτουν, κατά τα φαινόμενα, ούτε στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13, δεδομένου ότι, με την επιφύλαξη της εκ μέρους του αιτούντος δικαστηρίου σχετικής διακριβώσεως, από τη δικογραφία που έχει στη διάθεσή του το Δικαστήριο φαίνεται να προκύπτει ότι ο καταχρηστικός χαρακτήρας τους δεν προβάλλεται λόγω κάποιας ενδεχόμενης ελλείψεως αναλογίας μεταξύ του ποσοστού του τροποποιηθέντος επιτοκίου και κάποιας αντιπαροχής που παρέχεται ως αντάλλαγμα αυτής της τροποποίησης, αλλά λόγω των όρων και των κριτηρίων βάσει των οποίων δύναται ο δανειστής να προβεί στην τροποποίηση αυτή, ιδίως δε της «επελεύσεως ουσιώδους μεταβολής των συνθηκών στη νομισματική αγορά».
- 64 Όσον αφορά, δεύτερον, τις ρήτρες που προβλέπουν «προμήθεια κινδύνου» την οποία εισπράττει ο δανειστής, όπως οι επίμαχες στην υπόθεση της κύριας δίκης, πλείονα στοιχεία δικαιολογούν το συμπέρασμα ότι οι ρήτρες αυτές δεν εμπίπτουν σε καμία από τις δύο κατηγορίες εξαιρέσεων που προβλέπει το άρθρο 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13.

- 65 Καταρχάς, τίθεται το ζήτημα αν οι ρήτρες αυτές ενδέχεται να εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της εξαιρέσεως που προβλέπει το εν λόγω άρθρο 4, παράγραφος 2, εφόσον γίνει δεκτό, στοιχείο του οποίου η διακρίβωση απόκειται, όπως ήδη επισημάνθηκε στη σκέψη 54 της παρούσας αποφάσεως, στο αιτούν δικαστήριο, ότι αποτελούν μέρος των συμβατικών ρητρών βάσει των οποίων καθορίζεται το «κύριο αντικείμενο» της συμβάσεως.
- 66 Επομένως, απόκειται στο δικαστήριο αυτό να εκτιμήσει αν, λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων στη σκέψη 54, με τις ρήτρες αυτές καθορίζεται κάποια από τις ουσιώδεις παροχές που προβλέπουν οι επίμαχες στην υπόθεση της κύριας δίκης συμβάσεις ή αν αυτές έχουν μάλλον παρεπόμενο χαρακτήρα σε σχέση με τις ρήτρες που καθορίζουν την ίδια την ουσία της συμβατικής σχέσεως.
- 67 Στο πλαίσιο της εκτιμήσεως αυτής, το εν λόγω δικαστήριο πρέπει ιδίως να λάβει υπόψη τον κύριο σκοπό που επιδιώκεται με την «προμήθεια κινδύνου», ο οποίος έγκειται στη διασφάλιση της εξοφλήσεως του δανείου, στοιχείο που συνιστά προδήλως ουσιώδη υποχρέωση η οποία βαρύνει τον καταναλωτή ως αντιπαροχή της διαθέσεως του ποσού του δανείου.
- 68 Εξάλλου, λαμβανομένου υπόψη του σκοπού της προστασίας των καταναλωτών ο οποίος πρέπει να διέπει την ερμηνεία των διατάξεων της οδηγίας 93/13, όπως υπομνήσθηκε στη σκέψη 51 της παρούσας αποφάσεως, απλώς και μόνον το ενδεχόμενο να γίνει δεκτό ότι η «προμήθεια κινδύνου» αντιστοιχεί σε σχετικά σημαντικό μέρος του ΣΕΠΕ και, επομένως, των εισοδημάτων που αντλεί ο δανειστής στην περίπτωση των οικείων συμβάσεων δανείου στερείται καταρχήν σημασίας όσον αφορά την εκτίμηση αν με τις συμβατικές ρήτρες που προβλέπουν την προμήθεια αυτή καθορίζεται το «κύριο αντικείμενο» της συμβάσεως.
- 69 Εν συνεχεία, στο αιτούν δικαστήριο απόκειται να εξετάσει και το ζήτημα αν ρήτρες προβλέπουσες «προμήθεια κινδύνου», την οποία εισπράττει ο δανειστής, όπως οι επίμαχες στην υπόθεση της κύριας δίκης, ενδέχεται να εμπίπτουν στη δεύτερη κατηγορία εξαιρέσεων που διαλαμβάνεται στο άρθρο 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13. Ορισμένα στοιχεία, όμως, της δικογραφίας που έχει στη διάθεσή του το Δικαστήριο μάλλον αποτελούν, κατά τα φαινόμενα, ένδειξη ότι δεν συμβαίνει κάτι τέτοιο.
- 70 Συγκεκριμένα, πάντοτε δε με την επιφύλαξη της εκ μέρους του αιτούντος δικαστηρίου διακριβώσεως, ορισμένα από τα εν λόγω στοιχεία φαίνεται ότι αποτελούν ενδείξεις περί του ότι το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης δεν αφορά τον έλεγχο του ανάλογου χαρακτήρα μεταξύ του ποσού της προμήθειας αυτής και κάποιας παροχής εκ μέρους του δανειστή, δεδομένου ότι υποστηρίζεται ότι ο δανειστής δεν προβαίνει σε καμία πραγματική παροχή ως αντάλλαγμα της προμήθειας αυτής, οπότε δεν τίθεται το ζήτημα του ανάλογου χαρακτήρα της προμήθειας αυτής (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση Kásler και Káslerné Rábai, EU:C:2014:282, σκέψη 58).
- 71 Αντιθέτως, από τα στοιχεία της δικογραφίας που έχει στη διάθεσή του το Δικαστήριο προκύπτει κατά τα φαινόμενα ότι η διαφορά της υποθέσεως της κύριας δίκης αφορά πρωτίστως το ζήτημα της δικαιολογήσεως των οικείων ρητρών, ιδίως δε το αν, καθόσον επιβάλλουν στον καταναλωτή την καταβολή προμήθειας σημαντικού ποσού με σκοπό τη διασφάλιση της εξοφλήσεως του δανείου, μολονότι υποστηρίζεται ότι έναντι του κινδύνου αυτού έχει συσταθεί εμπράγματο ασφάλεια με τη μορφή υποθήκης και ότι, σε αντάλλαγμα της προμήθειας αυτής, η τράπεζα δεν παρέχει πραγματική υπηρεσία στον καταναλωτή προς το αποκλειστικό συμφέρον του, οι ρήτρες αυτές πρέπει να χαρακτηρισθούν ως καταχρηστικές, κατά την έννοια του άρθρου 3 της οδηγίας 93/13.
- 72 Τέλος, πρέπει να γίνει δεκτό ότι, εφόσον το αιτούν δικαστήριο κρίνει, λαμβάνοντας υπόψη τα στοιχεία που του παρέχει το Δικαστήριο ως απάντηση στο υποβληθέν ερώτημα, ότι οι οικείες ρήτρες αποτελούν μέρος του κυρίου αντικείμενου της συμβάσεως ή ότι αμφισβητούνται στην πράξη όσον αφορά τον ανάλογο χαρακτήρα του τιμήματος ή της αμοιβής, εντούτοις οι ρήτρες αυτές πρέπει, εν πάση περιπτώσει, να υποβληθούν σε έλεγχο του ενδεχομένου καταχρηστικού χαρακτήρα τους σε

περίπτωση που διαπιστωθεί ότι δεν έχουν διατυπωθεί κατά τρόπο σαφή και κατανοητό, στοιχείο του οποίου η διακρίβωση απόκειται στο αιτούν δικαστήριο (βλ., σχετικώς, απόφαση Kásler και Káslerné Rábai, EU:C:2014:282, σκέψη 61).

- 73 Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι η απαίτηση περί διαφάνειας των συμβατικών ρητρών, κατά τα άρθρα 4, παράγραφος 2, και 5 της οδηγίας 93/13, διατάξεις των οποίων το περιεχόμενο είναι άλλωστε πανομοιότυπο, δεν μπορεί να περιορισθεί αποκλειστικώς στον κατανοητό χαρακτήρα τους από άποψη τύπου και από γραμματική άποψη (βλ., σχετικώς, απόφαση Kásler και Káslerné Rábai, EU:C:2014:282, σκέψεις 69 και 71).
- 74 Από τα άρθρα, ιδίως, 3 και 5 της οδηγίας 93/13, καθώς και από τα σημεία 1, στοιχεία ι' και λ', και 2, στοιχεία β' και δ', του παραρτήματος της οδηγίας αυτής προκύπτει ότι, για την τήρηση της απαιτήσεως περί διαφάνειας, έχει κεφαλαιώδη σημασία το αν στη σύμβαση δανείου εκτίθενται κατά τρόπο διαφανή οι λόγοι και οι ιδιαιτερότητες του μηχανισμού τροποποίησης του επιτοκίου και η σχέση μεταξύ της ρήτρας αυτής και άλλων ρητρών σχετικών με την αμοιβή του δανειστή, έτσι ώστε ο ενημερωμένος καταναλωτής να μπορεί να προβλέψει, βάσει σαφών και κατανοητών κριτηρίων, τις ως προς αυτόν οικονομικές συνέπειες (βλ., σχετικώς, απόφαση Kásler και Káslerné Rábai, EU:C:2014:282, σκέψη 73).
- 75 Το ζήτημα αυτό πρέπει να εξετασθεί από το αιτούν δικαστήριο, λαμβανομένων υπόψη όλων των κρίσιμων πραγματικών στοιχείων, μεταξύ των οποίων καταλέγονται η διαφήμιση και η πληροφόρηση που παρέχει ο δανειστής στο πλαίσιο της διαπραγματεύσεως συμβάσεως δανείου, καθώς και του βαθμού προσοχής που μπορεί να αναμένεται να επιδείξει ο μέσος καταναλωτής, ο οποίος έχει τη συνήθη πληροφόρηση και είναι ευλόγως προσεκτικός και ενημερωμένος (βλ., σχετικώς, απόφαση Kásler και Káslerné Rábai, EU:C:2014:282, σκέψη 74).
- 76 Όσον αφορά, όμως, τις επίμαχες στην υπόθεση της κύριας δίκης συμβατικές ρήτρες και, πρωτίστως, εκείνες που επιτρέπουν στον δανειστή να τροποποιεί μονομερώς το επιτόκιο, πρέπει να εξετασθεί η προβλεψιμότητα για τον καταναλωτή των αυξήσεων του επιτοκίου αυτού στις οποίες μπορεί να προβεί ο δανειστής βάσει του, εκ πρώτης όψεως διαφανούς, κριτηρίου περί «επελεύσεως ουσιώδους μεταβολής των συνθηκών στη νομισματική αγορά», μολονότι η τελευταία αυτή διατύπωση είναι αφεαυτής σαφής και κατανοητή από γραμματική άποψη.
- 77 Δεύτερον, όσον αφορά τις ρήτρες που προβλέπουν «προμήθεια κινδύνου», τίθεται το ζήτημα αν στην οικεία σύμβαση δανείου εκτίθενται με διαφανή τρόπο οι λόγοι που δικαιολογούν την αμοιβή που αντιστοιχεί στην προμήθεια αυτή, καθόσον αμφισβητείται ότι ο δανειστής υποχρεούται σε πραγματική αντιπαροχή για την εν λόγω προμήθεια, πέραν του ότι αναλαμβάνει τον κίνδυνο μη εξοφλήσεως, έναντι του οποίου υποστηρίζεται ότι έχει ήδη εξασφαλισθεί με τη σύσταση υποθήκης. Η έλλειψη διαφάνειας της μνείας, στις επίμαχες στην υπόθεση της κύριας δίκης συμβάσεις, των λόγων υπάρξεως των ρητρών αυτών φαίνεται άλλωστε να επιβεβαιώνεται και από το ότι, όπως υπομνήσθηκε στη σκέψη 29 της παρούσας αποφάσεως, ο δανειστής πρότεινε, εν προκειμένω, στους δανειολήπτες την αντικατάσταση της ονομασίας των εν λόγω ρητρών με αυτήν της «λειτουργικής προμήθειας επί της πιστώσεως», χωρίς ωστόσο να τροποποιήσει το περιεχόμενό τους.
- 78 Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των προεκτεθέντων, στο υποβληθέν ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13 έχει την έννοια ότι, υπό συνθήκες όπως αυτές της υποθέσεως της κύριας δίκης, οι όροι «κύριο αντικείμενο της συμβάσεως» και «ανάλογο ή μη μεταξύ [του τιμήματος] και της αμοιβής, αφενός, και των υπηρεσιών ή αγαθών που θα παρασχεθούν ως αντάλλαγμα, αφετέρου», δεν περιλαμβάνουν, καταρχήν, είδη ρητρών που περιέχονται σε συμβάσεις δανείου συναπτόμενες μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτών, όπως οι επίμαχες στην υπόθεση της κύριας δίκης, οι οποίες αφενός μεν επιτρέπουν στον δανειστή, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, να τροποποιεί το επιτόκιο μονομερώς, αφετέρου δε προβλέπουν «προμήθεια κινδύνου» την οποία εισπράττει ο δανειστής. Στο αιτούν δικαστήριο απόκειται, πάντως, να

διακριβώσει τον χαρακτηρισμό αυτό των εν λόγω συμβατικών ρητρών, λαμβάνοντας υπόψη τη φύση, την όλη οικονομία και τα όσα ορίζουν οι διατάξεις των οικείων συμβάσεων, καθώς και το νομικό και πραγματικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσονται οι συμβάσεις αυτές.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 79 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (ένατο τμήμα) αποφαινεται:

Το άρθρο 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές, έχει την έννοια ότι, υπό συνθήκες όπως αυτές της υποθέσεως της κύριας δίκης, οι όροι «κύριο αντικείμενο της σύμβασεως» και «ανάλογο ή μη μεταξύ [του τιμήματος] και της αμοιβής, αφενός, και των υπηρεσιών ή αγαθών που θα παρασχεθούν ως αντάλλαγμα, αφετέρου», δεν περιλαμβάνουν, καταρχήν, είδη ρητρών που περιέχονται σε συμβάσεις δανείου συναπτόμενες μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτών, όπως οι επίμαχες στην υπόθεση της κύριας δίκης, οι οποίες αφενός μεν επιτρέπουν στον δανειστή, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, να τροποποιεί το επιτόκιο μονομερώς, αφετέρου δε προβλέπουν «προμήθεια κινδύνου» την οποία εισπράττει ο δανειστής. Στο αιτούν δικαστήριο απόκειται, πάντως, να διακριβώσει τον χαρακτηρισμό αυτό των εν λόγω συμβατικών ρητρών, λαμβάνοντας υπόψη τη φύση, την όλη οικονομία και τα όσα ορίζουν οι διατάξεις των οικείων συμβάσεων, καθώς και το νομικό και πραγματικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσονται οι συμβάσεις αυτές.

(υπογραφές)